

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	11
-----------------	----

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	13
1.1 Інституалізація адміністративного права в правовій системі	15
1.1.1 Історичні передумови виникнення адміністративного права	15
1.1.2 Окреслення адміністративного права як юридичної галузі	24
1.1.3 Дефініція адміністративного права	26
1.2 Норми і відносини адміністративного права	30
1.2.1 Норми адміністративного права	31
1.2.2 Відносини адміністративного права	48
1.3 Предмет, методологія і доктрина адміністративного права	55
1.3.1 Предмет адміністративного права	56
1.3.2 Методологія адміністративного права	82
1.3.3 Доктрина адміністративного права	91
1.4 Європейські стандарти адміністративного права	99
1.4.1 Поняття європейських стандартів адміністративного права	99
1.4.2 Сфери застосування європейських стандартів адміністративного права	102

РОЗДІЛ 2

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	114
2.1 Поняття та значення принципів адміністративного права	114
2.2 Принцип верховенства права та його складові	117
2.3 Принципи належного урядування в європейському праві: стандарти Ради Європи та доктринальні підходи Венеційської комісії	127

РОЗДІЛ 3

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	140
3.1 Поняття, ознаки та види джерел адміністративного права	140
3.2 Формалізовані національні джерела адміністративного права	147
3.3 Адаптація адміністративного законодавства України до європейських стандартів	153
3.4 Місце в системі джерел адміністративного права України	156
3.5 Судові рішення в системі джерел адміністративного права	161
3.6 Неформалізовані джерела адміністративного права	162

РОЗДІЛ 4

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНИХ ОСІБ	164
4.1 Фізичні особи як суб'єкти адміністративного права	164
4.2 Структура адміністративно-правового статусу фізичної особи	166
4.2.1 Адміністративна правосуб'єктність фізичних осіб	166
4.2.2 Суб'єктивні права та обов'язки особи в адміністративному праві	168
4.3 Загальний та спеціальний адміністративно-правовий статус особи	174
4.3.1 Статус членів адміністративних колективів	174
4.3.2 Статус суб'єктів адміністративної опіки	175
4.3.3 Статус жителів територій із особливим правовим режимом	177
4.3.4 Статус суб'єктів дозвільної системи	179
4.3.5 Статус іноземців та осіб без громадянства	183

РОЗДІЛ 5

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ, НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ІНШИХ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	186
5.1 Поняття та ознаки громадських об'єднань	186
5.2 Види громадських об'єднань	191
5.3 Основні напрями реалізації адміністративно-правового статусу громадських об'єднань	194
5.4 Особливості адміністративно-правового статусу політичних партій	199
5.5 Особливості адміністративно-правового статусу молодіжних і дитячих громадських організацій	206
5.6 Особливості адміністративно-правового статусу релігійних організацій	210

РОЗДІЛ 6

СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ	217
6.1 Структура та компетенція суб'єкта публічної адміністрації	217
6.2 Поняття адміністративних повноважень. Види адміністративних повноважень. Виникнення та припинення адміністративних повноважень	225
6.3 Доктрина дискреційних повноважень	231
6.4 Правові основи взаємодії національних суб'єктів публічної адміністрації з інституціями ЄС та НАТО	237

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ . . .	241
7.1 Поняття та особливості адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади	241
7.2 Особливості адміністративно-правового статусу органів, що належать до різних ланок системи виконавчої влади	244
7.3 Відмінність адміністративно-правового та конституційно-правового статусу органів виконавчої влади	246
7.4 Особливості адміністративно-правового статусу КМУ: повноваження внутрішнього адміністрування, зовнішнього адміністрування та нормотворчі повноваження	248
7.5 Особливості адміністративно-правового статусу центральних органів виконавчої влади, внутрішня структура даних органів та напрями їх взаємодії з органами виконавчої влади інших ланок	251
7.6 Особливості адміністративно-правового статусу місцевих державних адміністрацій та елементи їх внутрішньої структури	257
7.7 Особливості адміністративно-правового статусу місцевих державних адміністрацій за умов дії воєнного стану	261

РОЗДІЛ 8

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	265
8.1 Поняття та особливості адміністративно-правового статусу Президента України	265
8.2 Відмінність адміністративно-правового та конституційно-правового статусу Президента України	268
8.3 Особливості адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування	270
8.4 Адміністративні повноваження органів місцевого самоврядування	274
8.5 Власні та делеговані адміністративні повноваження органів місцевого самоврядування	278
8.6 Напрями реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні	279

РОЗДІЛ 9

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ	285
9.1 Органи державної влади, які не належать до жодної з гілок влади (НБУ, СБУ, ЦВК, ВРП, ВККС, Нацкомісії)	285
9.2 Юридичні особи публічного права, які не наділені владними повноваженнями, проте слугують реалізації та захисту публічних прав осіб (публічні установи та фонди публічного права)	293

РОЗДІЛ 10

СЛУЖБОВЕ ПРАВО	308
10.1 Основи публічної служби та антикорупційної політики держави	308
10.1.1 Поняття та ознаки публічної служби	308
10.1.2 Європейські стандарти публічної служби	311
10.1.3 Види публічної служби	313
10.1.4 Обмеження і заборони публічних службовців	317
10.1.5 Декларування доходів публічних службовців	328
10.2 Основи правового статусу державного службовця	330
10.2.1 Поняття державної служби та державного службовця	330
10.2.2 Види державних службовців	331
10.2.3 Права та обов'язки державних службовців	333
10.2.4 Прийняття на державну службу	336
10.2.5 Проходження державної служби	339
10.2.6 Припинення державної служби	344
10.2.7 Юридична відповідальність державних службовців	348
10.2.8 Управління державною службою	351
10.3 Служба в органах місцевого самоврядування	353
10.3.1 Поняття служби в органах місцевого самоврядування	353
10.3.2 Класифікація посад в органах місцевого самоврядування	353
10.3.3 Права та обов'язки службовців органів місцевого самоврядування	354
10.3.4 Вступ на службу в органах місцевого самоврядування.	
Проходження служби в органах місцевого самоврядування	355
10.3.5 Припинення служби в органах місцевого самоврядування	356

РОЗДІЛ 11

НОРМАТИВНІ АКТИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ	358
11.1 Поняття та ознаки нормативних актів публічної адміністрації	358
11.2 Види нормативних актів публічної адміністрації	361
11.3 Вимоги до нормативних актів публічної адміністрації	364
11.4 Процедура видання нормативного акта публічної адміністрації	367
11.5 Антикорупційна експертиза актів публічної адміністрації	375
11.6 Незаконність нормативного акта публічної адміністрації, способи усунення правових прогалин і колізій, скасування акта публічної адміністрації	377

РОЗДІЛ 12

АДМІНІСТРАТИВНИЙ АКТ	381
12.1 Поняття та ознаки адміністративного акта	381
12.2 Види адміністративних актів. Поняття та стадії процедури прийняття адміністративного акта. Вимоги до процедури прийняття адміністративного акта	390

12.3 Набуття чинності адміністративним актом	398
12.4 Припинення дії адміністративного акта	400
12.5 Нікчемний адміністративний акт	402

РОЗДІЛ 13

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР	406
13.1 Поняття та ознаки адміністративного договору	406
13.2 Відмінність між адміністративним і цивільно-правовим договорами	413
13.3 Види адміністративних договорів	414
13.4 Передумови та підстави укладення адміністративного договору	422
13.5 Вимоги до законності адміністративного договору	424
13.6 Протиправні адміністративні договори	426

РОЗДІЛ 14

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ	430
14.1 Стан запровадження електронного урядування в Україні	430
14.2 Зміст та співвідношення понять: «електронне урядування», «електронна держава», «електронний уряд», «електронний парламент»	433
14.3 Моделі електронного урядування	435
14.4 Етапи розвитку електронного урядування	437
14.5 Основні проблеми розвитку електронного урядування в Україні	440
14.6 Способи та шляхи впровадження в Україні електронного урядування	442
14.7 Проект «Цифрова Україна». Портал iGov.org.ua	445
14.8 Електронні петиції: мета і порядок їх надання	447
14.9 Електронний документообіг: поняття та особливості	450
14.10 Поняття та принципи надання електронних публічних послуг	453
14.11 Процедура надання електронних публічних послуг	454

РОЗДІЛ 15

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ	458
15.1 Поняття та ознаки адміністративних послуг	458
15.2 Принципи, гарантії та стандарти надання адміністративних послуг	463
15.3 Види адміністративних послуг	476
15.4 Адміністративно-правовий статус суб'єкта звернення	478
15.5 Публічна адміністрація як суб'єкт надання адміністративних послуг	480
15.6 Процедура надання адміністративних послуг	484

РОЗДІЛ 16

ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ	490
16.1 Євроінтеграційний зміст та значення Закону України «Про адміністративну процедуру»	490
16.2 Поняття та види адміністративної процедури	492

16.3 Принципи адміністративної процедури	495
16.4 Учасники адміністративної процедури	500
16.5 Стадії адміністративної процедури	504
РОЗДІЛ 17	
СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ	514
17.1 Поняття та призначення адміністративного судочинства. Поняття та ознаки адміністративного спору	514
17.2 Система принципів адміністративного судочинства	516
17.3 Система адміністративних судів	520
17.4 Види публічно-правових спорів, що розглядаються адміністративними судами	523
РОЗДІЛ 18	
ПОЗАСУДОВИЙ ЗАХИСТ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ ОСІБ	529
18.1 Поняття та специфічні особливості адміністративного оскарження	529
18.2 Предмет адміністративного оскарження	531
18.3 Адміністративна скарга та її елементи	533
18.4 Принципи адміністративного оскарження	536
18.5 Суб'єкти розгляду адміністративної скарги	543
18.6 Процедура адміністративного оскарження	546
18.7 Стадії адміністративного оскарження	548
18.8 Інші інструменти позасудового захисту публічних прав осіб	552
РОЗДІЛ 19	
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	
ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	558
19.1 Поняття та ознаки адміністративної відповідальності	558
19.2 Відмежування адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності	562
19.3 Нормативне регулювання адміністративної відповідальності	565
19.4 Напрями реформування законодавства України про адміністративну відповідальність на шляху його європеїзації	569
19.5 Адміністративна відповідальність юридичних осіб	572
19.6 Поняття та ознаки адміністративного правопорушення	574
19.7 Юридичний склад адміністративного правопорушення	576
РОЗДІЛ 20	
АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ	
АДМІНІСТРАТИВНОЇ САНКЦІЇ	582
20.1 Правова природа адміністративної санкції	582
20.2 Поняття та класифікація адміністративних стягнень	585

20.3 Види адміністративних стягнень	589
20.4 Загальні правила накладення адміністративних стягнень	602

РОЗДІЛ 21

СТАДІЇ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	606
21.1 Поняття, завдання та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення	606
21.2 Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення	611
21.3 Поняття та види стадій провадження в справах про адміністративні правопорушення	616
21.4 Адміністративне розслідування	620
21.5 Розгляд справи про адміністративне правопорушення	623
21.6 Оскарження постанови в справах про адміністративні правопорушення. Виконання постанови про накладення адміністративного стягнення	627
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	635

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

Бабін І. І., кандидат юридичних наук, доцент (розділи 7, 8).

Вдовічен В. А., доктор юридичних наук, професор (розділи 19, 20).

Вдовічена Л. І., кандидат юридичних наук, доцент (розділи 3, 16).

Гавалешко П. С., кандидат юридичних наук (розділи 13 у співавторстві з Коваль М. В., 14).

Коваль М. В., кандидат юридичних наук, професор (розділ 13 у співавторстві з Гавалешко П. С.).

Ковбас І. В., доктор юридичних наук, професор (розділи 6, 12).

Колпаков В. К., доктор юридичних наук, професор (розділ 1).

Коломонець Т. О., доктор юридичних наук, професор (розділ 10).

Колюх В. В., доктор політичних наук, професор (розділ 9, 18).

Крайній П. І., кандидат юридичних наук, доцент (розділи 5, 15).

Луців О. В., кандидат юридичних наук (розділи 17, 21).

Федорук Н. С., кандидат юридичних наук, доцент (розділи 2, 4).

Худик А. М., кандидат юридичних наук (розділ 11).

ПЕРЕДМОВА

Орієнтація України на імплементацію фундаментальних принципів європейського правового простору зумовила активізацію доктринальних пошуків у сфері трансформації національної правової системи. У цьому напрямі особливого значення набувають дослідження, спрямовані на впровадження європейських стандартів публічного врядування у вітчизняну правову практику. Вагомий внесок у цей процес здійснюють національні правничі школи, зокрема їх представники з науки адміністративного права, які зосереджують увагу на теоретичному осмисленні та практичній адаптації сучасних підходів до формування ефективної моделі адміністративно-правового регулювання, здатної забезпечити європейський рівень публічного управління, орієнтованого на потреби людини, суспільства та держави.

Сучасний стан теоретико-правових досліджень, присвячених розробці канонів та концептуальних засад функціонування публічної адміністрації в умовах адміністративної реформи в Україні, зумовлює необхідність переосмислення її цілей та побудови інституційної архітектури. У цьому контексті мета та ключові завдання реформування публічної адміністрації мають охоплювати комплекс трансформаційних напрямів, що стосуються насамперед організації та діяльності Кабінету Міністрів України і центральних органів виконавчої влади, а також оптимізації їх функціонального співвідношення та механізмів взаємодії. Особливого значення набуває формування ефективної моделі взаємодії між урядом, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади на основі сучасних регуляторних підходів, що передбачають визначений рівень автономії та відповідальності.

Не менш значущим напрямом євроінтеграційних змін та трансформацій є розвиток інституту місцевого самоврядування, покликаного забезпечити ефективну реалізацію стандартів децентралізації та наближення публічних послуг до громадян. Поряд із цим потребує системного оновлення й інститут публічної служби, який має функціонувати на засадах професійності, політичної нейтральності, прозорості та орієнтації на потреби суспільства. Потребують подальшого вдосконалення й правовідносини між органами публічної адміністрації та суб'єктами приватного сектору, що має здійснюватися шляхом системного розвитку сучасних інструментів публічного управління. Передусім ідеться про підвищення ефективності адміністративних процедур, упровадження та розширення механізмів електронного урядування, а також удосконалення системи надання адміністративних послуг із метою забезпечення їх доступності, прозорості та орієнтованості на потреби громадян і бізнесу.

Важливу роль у цьому процесі відіграє також оптимізація інструментарію адміністративного нагляду та контролю, належне застосування заходів адміністративної відповідальності, а також розвиток ефективних процедур адміністративного оскарження. Сукупність зазначених напрямів сприяє формуванню сучасної моделі взаємодії держави і приватного сектору, що ґрунтується на принципах правової визначеності, відкритості та сервісної спрямованості публічної адміністрації.

Політична підтримка реформ повинна поєднуватися з належною організаційною координацією, послідовним удосконаленням нормативно-правової бази, стабільним фінансовим забезпеченням, а також належним науково-аналітичним і доктринальним супроводом трансформаційних процесів. Саме синергія цих чинників формує інтелектуальне та інституційне підґрунтя для системного осмислення сучасних тенденцій розвитку публічного управління і адміністративно-правового регулювання. У цьому контексті підготовка та видання підручника з адміністративного права є закономірним результатом наукового узагальнення теоретичних напрацювань і практичного досвіду реформування публічної адміністрації, покликаним сприяти поглибленню фахових знань і формуванню сучасного правничого мислення. У виданні узагальнено наукові підходи й результати досліджень, підготовлені науковцями кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Запорізького національного університету та Державного податкового університету.

Видання призначене для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, а також фахівців-практиків у сфері публічного управління та адміністрування. Підручник може бути використаний у навчальному процесі закладів вищої освіти, у наукових дослідженнях, а також у практичній діяльності посадових осіб органів публічної влади, зацікавлених у поглибленні знань з адміністративного права та сучасних засад функціонування публічної адміністрації.